

נושא העבודה

הגנת הסביבה - אקולוגיה

עבודה זו מוגשת בחסות עמותת "נוער שוחר משפט עברי".

בס"ד
הקדמה:

לאחרונה נושא איכות הסביבה, אקולוגיה, מחזור, וכו'... זהו נושא שעולה המון לכתרות, כדוגמת זיהום האוויר שאירע לאחרונה בחיפה, ובעקבות זאת פרסומי הנתונים הקשורים בכ-2500 מקרי מוות מזיהום האוויר.¹

בזמן שהתלבטתי רבות בנושא הבחירה לעבודה הנ"ל, עניין אותי מאוד איך שני תחומים

---

¹ אתר המרשתת "אקו-ויקי" נכון לגבי שנת 2016.

שנורא מעניינים אותי כמו משפט וחוק ואיכות הסביבה עלולים להתחבר ואפילו עוד יותר ענין אותי הגישה של המשפט העברי לנושא איכות הסביבה ואם היא עדיין רווחת בימים אלו ממש. ובנוסף רציתי שהנושא שעליו אחקור ישמש לי ככלי אקטואלי לכל דיון שבו אשתתף.

בהתאם לזאת כללתי בבחירת עבודתי מספר נושאים להתעמק בהם כגון, הגישות השונות כלפי מתן לגיטימציה ושיקול דעת מורחב בנוגע לאקולוגיה ואיכות הסביבה, ואיזו מן הגישות רווחת כיום על פי המשפט הישראלי והעברי ומאיזה שיקולים. שנית, התעמקתי בהשוואה בין דיני זכויות האזרח והאדם לעומת דיני איכות הסביבה, מהן החובות שלנו בתור אזרחי מדינת ישראל כלפי הסביבה בהסתמך על פסקי דין שונים, ובחינת חוקים בפועל והצעות חוקים, דיונים שהתקיימו בכנסת ישראל ומקורות במשפט הישראלי וכמו כן מקורות הלכתיים הקשורים למשפט העברי.

בס"ד

תוכן עניינים:

1-2.....	שער והקדמה
3.....	תוכן עניינים
4.....	מבוא
5-14.....	פרק 1-משפט עברי
15-22.....	פרק 2- משפט ישראלי
23-24.....	פרק 3- השוואה
25-26.....	פרק 4-סיכום
27.....	נספחים
28.....	ביבלוגרפיה

מבוא:

כמו שהזכרתי בהקדמה, נושא אקולוגיה-איכות הסביבה הינו אחד מנושאי השיח והשיג

המרכזיים מדינת ישראל, ומכוון שבנושא זה קיימים אינספור דעות שונות, כתבות ומאמרים והינו נושא מרוחב מגון ועדכני בחרתי להתמקד במספר שאלות עיקריות:

1. כיצד להימנע ממפגעים סביבתיים בצורה המועילה ביותר?

2. כיצד נוכל לקיים את החובות הצדקניות כלפי האדם מבלי לפגוע בחובות השמירה

על איכות הסביבה?

והשאלה המרכזית- איזו מבין הגישות המובאות בעבודה זו (אתנוצנטרית, ביוצנטרית ותיאוצנטרית) הינה הרווחת ביותר כיום וכיצד הינה באה לידי ביטוי בפועל, ובהשוואה

בין המשפט העברי לישראלי?

במהלך עבודתי מטרת הייתה להרחיב את אופקי בנושא העבודה, ולבצע היכרות מקיפה עם כל השאלות אשר העסיקו אותי. ובכדי לענות על השאלות הנ"ל חקרתי על סוגי המשפט הקשורים בנושא בין היתר, דיני נזיקין, זכויות האזרח ופלילים, התעמקתי בחוקים שונים כגון- "חוק הגנת הסביבה" (תשע"א 2011), "חוק למניעת מפגעים סביבתיים" (תשנ"ב, 1992), "חוק שמירת הניקיון" (התשמ"ד, 1984), "חוק שמירת הסביבה החופית" (תשס"ד, 2004). ובנוסף בפסקי דין ומאמרי ביקורת כגון- "אתא נגד שוורץ", "מדינת ישראל נגד רפת חפר", "משרד להגנת הסביבה נ' אסתרוגו מחזור מתכות בע"מ וחיים אסתרוגו" ומחקר שפורסם על ידי מכון ירושליים לחקר ישראל וכו... ובנוסף השוואה בין המשפט העברי לישראלי בשאלות ובפסקי הדין השונים.

בס"ד

פרק ראשון:

תחילה אפרט על המונח אקולוגיה-איכות הסביבה, ואח"כ אסביר על שתי הגישות הרווחות מדעות שונות.

מהי איכות הסביבה \ אקולוגיה?

0

איכות הסביבה (או הגנת הסביבה) הוא תחום עיסוק הנוגע ליחסי הגומלין² בין האדם לבין סביבתו הטבעית או זו שנוצרה על ידו. המדעים המספקים מידע או פתרונות לתחום זה מכונים מדעי הסביבה, כגון: אקולוגיה, מדעי האטמוספירה, מדעי כדור הארץ ועוד. התחום הוא גם כר פורה לאידאולוגיות פוליטיות וחברתיות הקוראות להתחשבות רבה יותר בשיקולים סביבתיים.

אקולוגיה: הינו ענף בביווגיה החוקר את יחסי הגומלין בין יצורים חיים שונים

² יחסי גומלין: הם ההשפעות ההדדיות שמשפיעים זה על זה יצורים חיים שונים. ספר "פרקים באקולוגיה", האוניברסיטה העברית, (2007).

כמו גם בין כל אחד מהם לסביבה הדוממת.

במאי 2010 הציג עו"ד ירון אונגר במאמר שנערך על ידי מערכת "דברי הכנסת" שלוש אסכולות מרכזיות בהתבסס על מקורות שונים, חלקם מקורות הלכתיים.

1. אקולוגיה אתנוצנטרית: שלפיה האדם הינו נזר הבריאה ועל כן כל הטבע והחי הקיימים בעולם נועדו לשרתו, ובמידה ולא יקיים את חובותיו לסביבה וישמרה בסופו של יום אי-השמירה של הסביבה שהוא יצר וחי בה- תיהרס, וכך גם קיומו של המין האנושי. שמירה על הסביבה נועדה אך ורק להיטיב עם האדם. בהתבסס על הטענה ששמירת הסביבה תבטיח את קיומו של האדם האנושי בכדור הארץ. אך הסכנה בתפיסה זו היא שאדם אשר חדור בהכרה שהטבע שייך לו, ועומד לשירותו תמיד לא יהסס להזיק לסביבה במידה ויש לו תועלת אישית בזה, שהרי הוא נזר הבריאה וטובתו קודמת לטובת הסביבה.

בס"ד

2. אקולוגיה ביוצנטרית: שלפיה האדם הינו חלק מן הטבע, שווה בין שווים- יצור בין יצורים רבים שלכולם קיימות הזכויות והחובות כמו- להתפתח ולהתקיים מבלי לפגוע בהתקיימות האחרים, הזכות לחירות, הזכות לחיים, הזכות לביטחון וכדומה... לפי תפיסה זו לאדם יש ערך עצמאי להגן על הטבע שיצר ונמצא בו, והיא מחייבת אף בנסיבות שאינן משרתות בהכרח את האדם. על דעת הרבים הסכנה הטמונה בתפיסה זו היא שהאדם יעדיף את הסביבה הפראית כמו בעלי חיים, צמחים וטבע מאשר את התרבות האנושית והרציונלית.³

3. אקולוגיה תיאוצנטרית: שפירושה- האל במרכז. שהינה התפיסה העיקרית של

---

³ ראו גם, שמואל חן, "מדוע נעדרת אתיקה סביבתית מההגות הציונית דתית", אקדמות י"ט, סיוון התשס"ז, עמ' 14, מסביר את החשש בהחזקת הגישה הביוצנטרית על פי רבנים חרדים וחרדים לאומיים בעיסוק נרחב בסביבה.

היהדות, שלפיה האל הינו מרכז הבריאה והוא זה שמצווה על כל ברואי- צמחים בעלי חיים ובני אדם, להגשים את הערכים שלמענם נוצר העולם בכדי לקיימו בצורה הטובה ביותר, אם כי לאדם שהינו היצור הנבון והמוסרי ביותר (שכן הינו לא רק יצור שכלי אלה גם יצור בעל חופש בחירה שלא חייב להיכנע לאינסטינקטים הטבעיים שלו) נועד התפקיד המרכזי והמשמעותי ביותר בהגשמת תכלית זו. לפי תפיסה זו המשלבת את הביסוסים של שתי התפיסות הקודמות לה – ביוצנטרית ואתנוצנטרית, אמנם עולם הטבע נוצר בכדי לשרת את האדם אך לא בגלל עליונותו של האדם אלה בגלל שזוהי הדרך להגשים את מטרת האדם בעולם וקיום הערכים שלמענם נוצר העולם, אך עולם הטבע מקיים ערכים אלו גם בלי לשרת את האדם ולכן נבראו לפני האדם בכדי שלא ישכח שיש גם בשאר היצורים צלם אלוקים והם חיים בעולם זה עוד לפניו. ובדומה לגישה הביוצנטרית גם בתיאוצנטרית החיסרון טמון בהעדפת האדם את הטבע הפראי מאשר את התרבות האנושית הרציונאלית.

בס"ד
משפט עברי:

מקרא:

תחילה בספר בראשית מתוארים מספר מקרים המתארים סיטואציות שונות שבהן ידו של האדם על העליונה : (1) **" וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת-הָאָרֶץ, וּכְבֹשְׁהָ; וּרְדוּ: דָּגַת הַיָּם, וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם, וּבְכָל-חַיָּה, הַרְמֵשֶׁת עַל-הָאָרֶץ. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים, הִנֵּה נֹתְתִי לָכֶם אֶת-כָּל-עֵשֶׂב זֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ, וְאֶת-כָּל-הָעֵץ אֲשֶׁר-בּוֹ פְּרִי-עֵץ, זֶרַע זֶרַע: לָכֶם יִהְיֶה, לְאֹכְלָהּ."**⁴

(2) **" תִּמְשִׁלְהוּ, בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ; כֹּל, שֶׁתֵּה תַחַת-רַגְלִי וְצָנָה וְאֹלְפִים כָּלָם; וְגַם, בַּהֲמוֹת שָׂדֵי."**

⁴ בראשית, פרק א', כח-כט.

צפֹר שְׁמִים, וּדְגִי הַיָּם; עֲבֹר, אֲרָחוֹת יָמִים.⁵

3.) בשעה שברא הקב"ה את האדם הראשון מסופר שהעבירו בין כל עצי גן עדן והורה לו:⁶ "ראה מעשיי כמה נאים ומשובחים הם, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי. תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, שכן אם תקלקל אין מי שיתקן אחריך".⁷

פסוקים אלו מתארים את ההשוואה לגישה האתנוצנטרית-האדם הוא מי שמושל בטבע, כובש את ארץ ישראל ורודה בחיות שהן כמובן לשמו ולמענו נוצרו, וכל היצורים הנלווים רוכשים לו כבוד והדר. ובנוסף ישנה הדגשה שאת כל העולם ברא הקב"ה רק בשביל האדם, בדומה לגישה האתנוצנטרית שמדגישה שהעולם נברא במיוחד בשביל לשרת את צורכי האדם, והוא מחויב לשמור על העולם בשביל שלא יקלקל את הבריאה שמשרתת את המין האנושי.

ואולם, אפשר למצוא במקורות היהדות הוכחות לביסוס הגישה הביוצנטרית :

4.) במענה הראשון של הקב"ה לאיוב "מן הסערה" מתוארים מעשי הבורא כך:
לְהַמְטִיר, עַל-אֶרֶץ לֹא-אִישׁ-- מְדַבֵּר, לֹא-אָדָם בּוֹ. לְהַשְׁבִּיעַ שָׁאָה, וּמִשָּׂאָה;
וּלְהַצְמִיחַ, מִצָּא דָשָׂא. הַיֵּשׁ-לְמֶטֶר אָב; ⁸

בפסוקים מראים את הדאגה והחשיבות שניתנת לדשא שיצמח במדבר שכן כמו שמוזכר "לא אדם בו" זאת אומרת שאין בזה תועלת לאדם, אין איש שיוכל להפיק תועלת מהדשא שיצמח במדבר, ובכל זאת התעקשו שיצמיחו אותו.

5.) הציווי הראשון אשר ניתן לאדם הראשון בהיותו בגן העדן הוא: "וַיִּנְחֵהוּ בְּגֵן-עֵדֶן, לְעִבְדָהּ לְשִׁמְרָהּ."⁹

⁵ תהילים, פרק ח', ו-ט.

⁶ קהלת פרק ז', יג.

⁷ קהלת רבתי פרק ז', כח.

⁸ איוב, פרק לח', כו-כח.

בפסוק זה טמון הקונפליקט שממנו צמחו הגישות השונות ושאלות רבות שעל חלקן נדון בהמשך, על האדם הוטלה החובה לעבדה שזאת אומרת לעבוד את האדמה, את הטבע והבריאה בכדי להפיק ממנה תועלת מרבית, אך לפעמים ישנם מצבים שהתועלת האישית שמפיק האדם מן הטבע עלולה לפגוע במשאבים טבעיים שונים ובסביבה שבה הוא נמצא, ועל כן ציווה אותו בנוסף הקב"ה גם לשמרה- לשמור על המשאבים שהקב"ה נתן לו בכדי להתקיים לשמור על הסביבה המקיפה אותו שבזמנו היתה גן העדן. בסיפור החטא הראשון מסופר שהקב"ה הזהיר את האדם הראשון לשמור לעבוד, ולשכלל את גן העדן, והאיסור היחיד היה -לא לאכול מעץ הדעת, ובמידה ויעבור על איסור זה יענש בחומרה כפי שראינו בהמשך הסיפור האדם אכן עבר על האיסור ועל כן נענש ומבין העונשים נשללה ממנו הזכות להיכנס לגן העדן שוב. בהשוואה לימינו גן העדן הינו הטבע והסביבה והאדם הוא אנחנו, הקב"ה לא רוצה שבניו יהרסו את הבריאה המופלאה שיצר, והשמירה עליה מהווה את מהות הקיום בעולם.

6. ("ואהבת לרעך כמוך"¹⁰)

אחד מציוויי הקב"ה לעם ישראל, ישנם אינספור פירושים לפסוק זה שכן לא מוסבר במדויק אל מי הכוונה ב "רעך" האם מדובר בבני אדם בלבד? האם מדובר ביהודים בלבד או שמא גם בנוצרים או גרים? האם הכוונה היא לאהוב כל אדם או להעניק לו יחס מסוים? במרוצת השנים הועלתה הטענה שמשפט זה מייחס את כל היצורים החיים על פני כדור הארץ, בני אדם, צמחים, ובעלי חיים, ועל כן בדומה לגישה הביוצנטרית קיים שיוון בין היצורים הקיימים בעולם, בין הסביבה הטבעית לבין בני אדם ולכולם מגיעה הזכות לחיים בביטחון וביחד הם יוצרים את ההרמוניה הטובה ביותר.

7. ניקיון: "ויד תהיה לך, מחוץ למחנה; ויצאת שמה, חוץ. וינד תהיה לך, על-אזנך;

והיה, בשבתך חוץ, וחסרתה בה, ושבת וקסית את-צאתך."¹¹ ישנו איסור מיוחד

⁹ בראשית, פרק ב', טו.
¹⁰ ויקרא, פרק יט', יח.

לאנשי הצבא שגם בתנאי מחנה צבאי שבו קשה לעיתים לשמור על היגיינה אישית התורה מצווה את איש הצבא להקצות מקום מיוחד מחוץ למחנה להתפנות בו ובנוסף דורשת מכל חייל לשאת עמו כלי שיוכל לכסות בו את צרכיו.

משנה:

1. (כריתת עצים והשחתה):¹² המשנה אסרה בעת מלחמה על הצבא היהודי לכרות

עצי פרי טובים למאכל בסביבה של העיר שבה הם נלחמים בכדי לצור על העיר בהקמת מחסומים, ביצורים או פוגרומים שונים שכוללים שריפה או השחתה של העצים. מצווה זו מסתמכת על הפסוק: "כִּי-תִצּוֹר אֶל-עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתַפְשָׁהּ, לֹא-תִשְׁחִית אֶת-עֵצָה לְנֹדַח עָלֶיהָ גֶרְזֵן--כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל, וְאֵתוּ לֹא תִכְרֹת: כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה..."¹³ וטעמה של המצווה הוא שעדיף שהאדם לא יעסוק בדברים שכוללים הרס והשחתה כי זה מזיק לו, לטוב ליבו ובנוסף לארץ שהקב"ה ייצר בשבילו, שכן אדם צריך לדבוק במעשים טובים שיקרבו אותו לתורה ולהבין שאסור לו לתת אפילו לגרגר קטן להיהרס. ובנוסף חכמים קיימו את ההשוואה בין האדם לעץ השדה. שיוון בין צומח לבן אדם. וקבעו שקוצצי אילנות טובים אינם רואים סימן ברכה בעולם¹⁴ והרחיבו חכמים את האיסור וכללו בו כל השחתה שיש בה תועלת לאדם, מאותו השורש למצוות איסור כריתת עצים והשחתתם.

2. (ריח רע וזיהום אוויר): המשנה קבעה שמרחיקין את הנבלות, בית הקברות

והבורסקי¹⁵ 50 אמה¹⁶ מהעיר מחשש שבני העיר יסבלו מריח רע המופץ בדרך כלל

מבתי העסק ועצמים כאלה.

---

¹¹ דברים פרק כג, יג-יד.

¹² מצווה תקט', ספר החינוך (לקט מצוות).

¹³ דברים, פרק כ', יט.

¹⁴ פסחים נ', ב.

¹⁵ בית עיבוד עורות.

¹⁶ כ- 30 מטרים בימינו.

3.) זיהום מקורות מים: " העושה מערות לרבים רחץ בהן פניו, ידיו, ורגליו. היו ידיו

ורגליו מלוכלכות בטיט או בצואה-אסור. ובבור או בשיח בין כך ובין כך-אסור."
המשנה מותירה לאדם לרחוץ את גופו במקומות המותרים לרבים אך אוסרת על אדם ידיו או רגליו מלוכלכות להתרחץ במקומות אלו משום שהוא מזהם את המים.

4.) ניקיון: מובאת במשנה ברייתא בדבר הוצאת מי שפכים ומרחץ מרשות היחיד לרשות הרבים, היא קובעת שהדבר אסור בימות החמה שבהם רשות הרבים בדרך כלל יבשה, אך מותר בימות הגשמים שבהם ממילא רשות הרבים מלאה מים ובכך ההוצאה של מים מלוכלכים לא מזהמת כל כך.

5.) תכנון ובניה: המשנה קובעת ש" מרחיקין את האילן מהעיר המרכזית עשרים וחמישה אמה"¹⁷. ובנוסף קובעת ש: אין עושים שדה (= שטח חקלאי) מגרש (=שטח פתוח), ולא מגרש שדה ולא מגרש עיר(= שטח בנוי) ולא עיר מגרש. אין אפשרות להפוך שטח חקלאי לשטח פתוח או לשטח בנוי.

6.) מחזור: המשנה מביאה דוגמאות שונות שבהן היא מורה למחזר את התוצרים, למשל נקבע שאת שאריות הדם שבמקדש "נמכרים לגננים לזבלי"¹⁸ ואינם מושלכים לאשפה, ובנוסף מכנסי הכוהנים הבלויים אינם מושלכים אלה, "מהן היו מפקיעין ובהן היו מדליקים, ולא הייתה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה"¹⁹ הכוונה היא שהיו עושים מהבדים של מכנסי הכוהנים פתילות לאבוקות שידליקו בשמחת בית השואבה.

תלמוד:

1.) העדפת טובתו האישית של האדם על הטבע: התלמוד דן בשיקולים יותר כלכליים

¹⁷ משנה בבא בתרא ב, ז.

¹⁸ משנה יומא, ו.

¹⁹ משנה סוכה ה, ג.

מאשר סביבתיים, הקשורים להריסה של עצי פרי. לדוגמא:
א. מוזכר שאם היה עץ הפרי "מעולה בדמים", זאת אומרת שערכו של שימוש בגזע

העץ ובענפיו גדול מהרווח שיפיק האדם ממכירת פרותיו, מותר לקצו.²⁰

ב. שמואל ורב חסדא מתירים לאדם לעקור את שורשיהם של עצי דקל הגדלים בין גפניו משום שמחירם של הגפנים יקר יותר.²¹ ובכך בהשוואה לגישה באתנוצנטרית האדם רשאי להרוס עצמים בסביבה על מנת לשרת את האינטרס והטובה האישית שלו.

ג. מוזכר שמותר לשחוט עזים המשוטטות בשוק וגורמות לנזקים בתוצר או בשיווק,

אך רק במידה והזהירו את בעליהן לפחות פעמיים או שלוש.²²

ספרות חידושים:

1. הבעת תמיכה לגישה הביוצנטרית:

א. רמב"ם בספרו "מורה נבוכים": "הדעת האמתית אצלי לפי האמונות התוריות והנאות לדעות העיוניות הוא- שלא נאמין בנמצאות כולם שהם מפני מציאות האדם, אבל יהיו גם כן הנמצאות כולם מכוונות לעצמן לא מפני דבר אחר."²³ מסביר שהוא לא תומך בדעה שכל היצורים נבראו בכדי לשרת את האדם או בגלל היווצרו של האדם, שלכל אחד בעולם יש את המהות והתפקיד שלו .

ב. דבריו של הרב אברהם יצחק הכהן קוק מובאים בעדותו של הרב אריה לוי: "אחרי תפילת מנחה גדולה יצא רבנו, כדרכו בקודש, לשוח בשדה לצמצם מחשבותיו, ואני התלוויתי אליו. בדרך קטפתי איזה עשב או פרח, הזדעזע רבנו ואמר לי בנחת כי הוא נזהר מאוד לבלתי קטוף בלי תועלת עשב או פרח שיכול לגדול או לצמוח. "כי אין

²⁰ תלמוד בבלי בבא קמא, צ"א, ע"ב.

²¹ תלמוד בבלי בבא קמא, צ"ב, ע"א.

²² תלמוד בבלי, בבא קמא כ"ג ע"ב.

²³ מורה נבוכים ג, יג.

עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה ואומר לו גדל. כל ציץ עשב אומר דבר , כל
אבן לוחשת איזה סוד, כל הבריאה אומרת שירה.²⁴ מסביר שאין דבר בבריאה
אשר אין לו ערך, ועל ערך זה יש לשמר בקפדנות להיזהר שלא להרוס אפילו את
הדבר הקטן או הזעום ביותר, פרח או עשב, שכן לכל בריאה וקטנה ככל שתהייה יש
מה להוסיף לשירת הבריאה הכוללת.
ג. עיקרון דומה מוזכר בספר תומר דבורה בדבריו של ר' משה קורדובירו – " עוד צריך
להיות רחמיו פרוסים על כל הנדכאים, לא יבזם ולא יאבדם, שהרי החכמה העליונה,
היא פרוסה על כל הנבראים: דומם, צומח, וחי ומדבר... ומטעם זה הוזהרנו מביזוי
אוכלים;... ועל דרך זה לא יבזה שום נמצא מהנמצאים שכולם בחכמה, ולא יעקור
הצומח אלה לצורך, ולא ימית הבעל חי אלה לצורך".²⁵

2. ריח רע וזיהום אוויר: הרמב"ם מוסיף למצוות האל תעשה שקובעת המופיעה
במשנה (" מרחיקין את הנבלות ואת הקברות ואת הבורסקי מן העיר חמישים אמה").
בטענה "אין עושין בורסקי אלה למזרח העיר, מפני שרוח מזרחית חמה וממעטת היזק
ריח עיבור העורות".²⁶

3. רעש מזיק: רמב"ם מנמק את ההלכה המקנה את הזכות להתנגד לפתיחת חנות
בסביבת מגוריהם משום שהשכנים יכולים לטעון כדעת הרמב"ם: " אין אנו יכולים
לישון מקול הנכנסים והיוצאין".²⁷

4. ניקיון: בספר החינוך מובא הסבר לאיסור התורה ("וְיָד תְּהִיָּה לָךְ, מִחוּץ לַמַּחֲנֶה;
וְיָצֵאתָ שָׁמָּה, חוּץ. וְיָתֵד תְּהִיָּה לָךְ, עַל-אֲזָנֶיךָ; וְהָיָה, בְּשִׁבְתְּךָ חוּץ, וְחִפְּרָתָה בָּהּ, וְשִׁבְתָּ

²⁴ איש צדיק היה- מסכת חיון של רבי אריה לוויין, ירושלים תשל"ג, עמ' 74.

²⁵ תומר דבורה, פרק שלישי.

²⁶ רמב"ם שכנים י, ד.

²⁷ רמב"ם שכנים ו, יב.

וְכִסִּיתָ אֶת-צִאֲתֶךָ.") שמורא על החייל למרות התנאים הקשים לשמור על היגינה אישית וניקיון. בטענתו אומר " הנקיות מידה מן המידות הטובות , המביאה לידי רוח הקודש... וגם יש בזה שבח לאומה כי יבואו אליהם מלאכי גוי, ויראו מחניהם קדוש ונקי מכל טינוף.²⁸

5.) הגנת הצומח: רש"י מסביר את התקנה על פי המשנה שקובעת כי חל איסור לגדל בארץ ישראל בהמה דקה²⁹ "משום מצוות ישוב ארץ ישראל... כי בהמה דקה מבעיר³⁰ את השדות". מסביר שאיסור זה קיים בכדי לשמור על השדות מהצאן והעזים אש הורסים את היבול.

6.) תכנון ובניה: רש"י מסביר את המשנה שקובעת שאסור להפוך שטח חקלאי לכל סוג שטח אחר וכנ"ל הפוך, בטענה ש הפיכת שטח חקלאי לשדה פתוח פוגעת בצמחייה והפיכת שטח פתוח לשטח חקלאי פוגעת בנוי העיר בדיוק כשם שהפיכת שטח פתוח לשטח בנוי פוגת ביופייה של העיר.³¹

ספרות השו"ת:

1.) כריתת עצים מחשש לנזק: בהתבסס על ספר שו"ת חוות יאיר ושו"ת חיים שאל המוסיפים שכאשר ישנו צורך בכריתת עץ בכדי להציל חיי אדם, מותר.³²

○ ובקצרה אפשר להבין מבין המקורות שהבאתי בפרק זה, שהיהדות נעה בין שתי הגישות העיקריות: אתנוצנטרית וביוצנטרית ועל כן נוצרה הגישה החדשה יותר שהיא התיאוצנטרית הכוללת את שתי הגישות ואת הקב"ה במרכזה.

²⁸ ספר החינוך (שעוואל) התקס"ו.

²⁹ בהמה דקה- צאן שבניהם נכללים -עזים.

נמצא במשנה בבא קמא, ע"ט.

³⁰ מבעיר- מלחך ואוכל.

³¹ רש"י ערכין לג, ב ד"ה ולא מגרש וד"ה מגרש אין.

³² שאילת יעב"ץ, א, ע"ו ובנוסף שו"ת חיים שאל א, כ"ג.

בס"ד
המשפט הישראלי:

חקיקה:

1.1. **הצעות חוק:** לייעול שמירה על הסביבה:
1.1. הצעת חוק שמירת הסביבה החופית תיקון(מפרץ אילת), (התשס"ז-2007)³³:

חוק שמירת הסביבה החופית, (התשס"ד-2004) חל כיום רק על הסביבה החופית של הים התיכון. החוק נועד, בין היתר, להגן על הסביבה החופית ולשמרה וכן למנוע פגיעה בה, ובנוסף לתועלת הציבור ולהנאתו החוק קובע זכות למעבר חופשי של הציבור בחופים, בכפוף לסייגים שנקבעו בו, וכן קובע איסורים והגבלות על פגיעה בסביבה החופית. בהצעת החוקה המתפרסמת בזה מוצע להחיל את החוק גם על חופי ים סוף, שכן יש חשיבות רבה בהבטחת שמירת הסביבה החופית גם באזור זה, המשופע באוצרות טבע ייחודיים ומשמש אתר תיירות מהחשובים בישראל.

---

³³ אתר כנסת ישראל, הצעת חוק מס' פ/17/1289; הועברה לוועדה ביום ט"ו בכסלו התשס"ז (6 בדצמבר 2006).

ולהלן ההצעות:

תיקון סעיף 2 לחוק: 1. בחוק שמירת הסביבה החופית, (התשס"ד–2004) בהגדרה

"סביבה חופית", בכל מקום, אחרי "הים התיכון" יבוא "או מקו החוף של ים סוף",

2. בהגדרה "קו החוף", אחרי "הים התיכון" יבוא "או לאורך חופי ים סוף".

1.2) הצעת חוק מקורות אנרגיה (תיקון) הגנת הסביבה – שימוש מושכל במשאבי

הטבע – התייעלות אנרגטית, (התשע"א–2010) ³⁴.

לשימוש הגובר באנרגיה בעולם ולתלות הגוברת במשאב זה יש השלכות בריאותיות,

סביבתיות, חברתיות וכלכליות. מדינות העולם הכירו בכך שלצריכת האנרגיה יש

השפעה מכרעת על פליטות גזי חממה ועל תופעת התחממות כדור הארץ, והן פועלות

לצמצום השימוש באנרגיה ובהתאמה מדינת ישראל התחייבה אף היא לצמצם את

פליטות גזי החממה משטחה בשיעור של 20% מסך הפליטות הצפויות בשנת 2020

על פי תרחיש של "עסקים כרגיל"³⁵

ולהלן ההצעות:

תיקון סעיף 1

בחוק מקורות אנרגיה, התש"ן³⁶–1989

1). בהגדרה "צרכן אנרגיה", אחרי "או בענף משק אחר", יבוא "לרבות במגזר

הציבורי",

2). אחרי ההגדרה "צרכן אנרגיה" יבוא:

"צרכן אנרגיה ביטחוני" – משרד הביטחון ויחידות הסמך שלו, צבא הגנה לישראל,

יחידות ויחידות סמך של משרד ראש הממשלה שעיקר פעילותן בתחום ביטחון

המדינה, משטרת ישראל ושירות בתי הסוהר";.

הוספת סעיפים:

2. אחרי סעיף 2 לחוק העיקרי יבוא: א2 ו-ב2:

³⁴ אתר כנסת ישראל, הצעת חוק מס' פ/18/804; הועברה לוועדה ביום כ"א בכסלו התש"ע (8 בדצמבר 2009).

³⁵ החלטת הממשלה מס' 1504 מיום כ"ח באדר התש"ע (14 במרס 2010).

³⁶ ס"ח התש"ן, עמ' 28.

"תכנית לאומית להתייעלות אנרגטית"

א2. (א) לשם קידום מטרת חוק זה, תאשר הממשלה עד ליום כ"ח בסיוון התשע"א (30 ביוני 2011) לפי הצעת השר, לאחר שהתייעץ עם השר להגנת הסביבה, תכנית

לאומית רב-שנתית להתייעלות אנרגטית שבה ייכללו, בין השאר, אלה:

(1) יעדים מדידים או כמותיים לחיסכון ולייעול בשימוש באנרגיה ולניצול מקורות

אנרגיה, לרבות במגזר הציבורי, בתוך פרקי זמן שונים שייקבעו בתכנית;

(2) אמצעים ודרכים לעמידה ביעדים כאמור בפסקה (1) לרבות הוראות להעדפת

השימוש במבנים ובמתקנים יעילים מבחינת השימוש באנרגיה ואמצעים לעידוד

עמידה ביעדים שנקבעו;

(3) הוראות לפעילות שרי הממשלה ומשרדיהם ויחידות הסמך הכפופות להם לעניין ביצוע התכנית, בהתאם לשטחי הפעולה שעליהם הם ממונים ובכפוף להוראות כל דין.

(ב) שרי הממשלה ידווחו לממשלה בכל שנה, לא יאוחר מ-31 במרס, על הפעולות

שנקטו משרדיהם ויחידות הסמך הכפופות להם בהתאם לתכנית בשנה שקדמה

למועד הדיווח.

(ג). השר יציג את התכנית לפני ועדת הפנים והגנת הסביבה של הכנסת ויגיש לה

בכל שנה, לא יאוחר מ-30 ביוני, דוח בדבר יישום התכנית בשנה שקדמה למועד

הדיווח.

(ד). הממשלה תעדכן את התכנית מעת לעת, ולפחות אחת לחמש שנים.

תמריצים:

(א): השיג מוסד ממוסדות המדינה או גוף אחר הממומן מתקציב המדינה חיסכון

בתקציבו כתוצאה מצעדים שנקט להתייעלות אנרגטית בו, יעמוד מלוא הסכום

שנחסך עקב התייעלות כאמור לשימושו של אותו מוסד או גוף לפי שיקול דעתו, והוא

לא ייגרע מתקציבו במישרין או בעקיפין, על אף האמור בכל דין.

(1) בסעיף קטן (א), אחרי פסקה (2) יבוא:

(2 א): "הדרכים להבטחת חיסכון ויעילות בניצול מקורות אנרגיה ושימוש באנרגיה

במבנים";

(2) אחרי סעיף קטן (ב) יבוא:

(ג) "בלי לגרוע מהוראות סעיף קטן "(א), השר יקבע הוראות לעניין התייעלות

אנרגטית, ובכלל זה הוראות לעניין –

- (1) הפחתת צריכת האנרגיה של מכשירי חשמל בזמן המתנה;
- (2) העלאת רמת התייעלות האנרגטית בתאורה במגזר הפרטי, הציבורי והעסקי;
- (3) העלאת רמת התייעלות האנרגטית במיזוג אוויר במגזר הציבורי והעסקי;
- (4) העלאת רמת התייעלות האנרגטית במכשירי טלוויזיה.

1.3). הצעת חוק הגנת הסביבה (המזהם משלם) דרכי ענישה (תיקוני חקיקה)

התשס"ז-2007.³⁷

מטרות:

1. מטרתו של חוק זה להגן ולשמור על איכות נאותה של הסביבה ולשפרה, למנוע

פגיעה בסביבה או בבריאות הציבור ולשלול את הכדאיות הכלכלית שבפגיעה

בסביבה, באמצעות ענישה המתחשבת בשווי הנזק שנגרם, בטובת ההנאה שהושגה

או ברווחים שהופקו תוך ביצוע עבירות שענינן פגיעה כאמור.

תיקון פקודת:

1). בסעיף 17, אחרי סעיף קטן (10) יבוא:

א. בשל עבירה לפי סעיפים קטנים 1, 4, 5, או 7 שעבר אדם במחשבה

פלילית, שגרמה נזק, או בשל עבירה כאמור שכתוצאה ממנה השיג אדם טובת

הנאה או רווח, לעצמו או לאחר, רשאי בית המשפט להטיל עליו את הקנס הקבוע

בסעיף העבירה או קנס פי ארבעה משוויים של הנזק שנגרם או של טובת ההנאה

או הרווח שהשיג כאמור, הכל לפי הגבוה שבהם..

חקיקה:

2. חוקים וחוקי יסוד:

2.1 חוק שמירת הנקיון, התשמ"ד-1984³⁸: כולל בתוכו שמונה פרקים ובהם

³⁷ הצעת חוק מס' פ/17/1288; הועברה לוועדה ביום א' בכסלו התשס"ז (22 בנובמבר 2006).

מפורטים האיסורים ודרכי האכיפה השונים. לדוגמא:

1. **איסור לכלוך והשלכת פסולת:** לא ישליך אדם פסולת, פסולת בנין או גרוטאות רכב ברשות הרבים או מרשות הרבים לרשות היחיד, ולא ילכלך את רשות הרבים.
  2. **אחריות לגבי קטינים ברכב:** כל מי שבידו השגחה על קטין שטרם מלאו לו שלוש עשרה שנים, הנמצא עמו ברכב, לא יניח לקטין להשליך פסולת מהרכב.
13. "(א) העושה אחד מאלה, דינו – קנס".³⁹

2.2. **חוק למניעת מפגעים סביבתיים תשנ"ב – 1992:** כולל בתוכו 21 סעיפים ובהם

מפורטים איסורים, ממונים על האכיפה ודרכי אכיפה ומקרים יוצאי דופן שונים, לדוגמא:

1. (א) לבקשת מי שנפגע או עלול להיפגע ממפגע סביבתי או לבקשת גוף או עמותה... רשאי בית המשפט לתת צו המורה למי שגורם או עומד לגרום מפגע סביבתי, לעשות אחד או יותר משני אלה:

1. להימנע מהמעשה הגורם או העומד לגרום למפגע סביבתי או להפסיק לעשותו;
2. לתקן את המעוות או להחזיר את המצב לקדמותו עובר להיווצרות המפגע הסביבתי (להלן תיקון המעוות);
3. לעשות כלל הדרוש למנוע הישנותו של המפגע הסביבתי.

ביצוע ותקנות: 1. השר לאיכות הסביבה ממונה על ביצוע חוק זה והוא רשאי להתקין תקנות לביצועו למעט, תקנות שענין סדרי דין.

2. שיקולים במתן צו: בבואו לתת צו לפי סעיף 2 ישקול בית המשפט הדין בתובענה את מידת הפגיעה שנגרמה או עלולה להיגרם לתובע או לעניין הציבור, לעומת הפגיעה העלולה להיגרם לגורם המפגע או לעניין הציבורי עקב הוצאת הצו.⁴⁰

2.3. **החוק להגנת הסביבה תשע"א-2011:** כולל בתוכו 42 סעיפים שמפורטים את

---

³⁸ לא כולל תיקונים שונים שנעשו במרוצת השנים.
³⁹ סכומי קנסות יופיעו בנספח 1 בעמוד 27 לעבודה.
⁴⁰ סעיף 3.א. לחוק.

התיקונים השונים, את מטרת החוק סמכויות הפיקוח ואת דרכי האכיפה ובנוסף
מגדירים ממונים לאכיפה.

לדוגמא: 1. "מטרת חוק זה היא להגן ולשמור על איכות נאותה ל הסביבה ולשפרה
ולמנוע פגיעה בסביבה או בבריאות הציבור, באמצעות עיגון והרחבה של סמכויות
הפיקוח והאכיפה של עובדי המשרד להגנת הסביבה."⁴¹
2. "השר רשאי למנות מבין עובדי משרדו, מפקחים שיהיו נתונות להם הסמכות כולן
או חלקן לשם ביצוע הוראות לפי חיקוקים המנויים בתוספת הראשונה כולם או
חלקם."⁴²

חקיקה:

3. חקיקת משנה:

3.1. תקנות אוויר נקי (היתרי פליטה) התש"ע-2010⁴³

3.2. תקנות המים (מניעת זיהום המים) התשע"א 2011:⁴⁴
מטרת תקנות אלה למנוע דליפה ממערכת הולכת שפכים כדי להגן על מקורות המים,
מערכות אקולוגיות, המגוון הביולוגי ומשאבי טבע אחרים ולמנוע מפגעים סביבתיים,
והכל בין השאר באמצעות הטלת חיובים וקביעת הוראות בהתאם להוראות תקנות
אלה.

המשפט הישראלי:

פסיקה:

1. בית משפט השלום: פסק דין וגזר דין שניתנו בבית משפט השלום בנתניה מפי כב'
השופט עוזי ניר נאוי, פסק הדין וגזר הדין ניתנו ביום 27.02.13.
ההליך ושמות הצדדים: ת"פ 04-20-0233 מדינת ישראל נ' רפת חפר אגודה
שיתופית חקלאית בע"מ, אייל ישראלי ומריו גינת.
העבירות: רפת חפר אגודה שיתופית חקלאית בע"מ הינה חברה המחזיקה ומפעילה

⁴¹ פרק א', ס' 1 לחוק.

⁴² פרק א', ס' 3 לחוק.

⁴³ הסבר סוגי מזהמים ע"י טבלה יובא בספח 2 בעמוד 27 לעבודה.

⁴⁴ טבלת סוגי תקנות תופיע בספח 3 בעמוד 27 לעבודה.

רפת באזור עמק חפר, סמוך לקיבוץ העוגן. בשני מועדים בחודש מרץ 2007 זרמו מהרפת כמויות גדולות של פסולת אל עבר תעלות הניקוז ומשם לנחל אלכסנדר. כתב האישום כלל אישומים על פי תקנות המים וחוק המים תשי"ט-2454 וחוק שמירת הניקיון, התשמ"ד-2493.

פסק הדין: על הרפת הוטל קנס בגובה של ₪90,000 וחתימה על התחייבות להימנע מביצוע עבירות דומות במשך שנתיים ע"ס 250,000 ₪, ועל מר אייל ישראלי הוטל קנס בגובה 20,000 ₪.

2. בית משפט מחוזי: פסק דין מיום 23.05.13, שניתן בבית משפט המחוזי בירושלים מפי כבוד השופטים נאוה בן אור, רפאל יעקובי ורם וינוגרד.

ההליך ושמות הצדדים: ע"פ 03-00-00843 המשרד להגנת הסביבה נ' אסתרוגו מחזור מתכות בע"מ וחיים אסתרוגו.

פרטי המקרה וכתב האישום: המשיבה 1, חברת אסתרוגו מחזור מתכות בע"מ, עוסקת, בין היתר, במחזור מתכות ובכלל זה שנאים משומשים המכילים שמן מינרלי משומש. המשיב 2 הוא מנהל אצל המשיבה 1. ביום 11.09.11 התהפכה משאית אשר הכילה כ-30 טון שמן מינרלי משומש שמקורו במפעל השייך למשיבה 1. כתוצאה מההתהפכות חלק מהשמן המשומש נשפך על קרקע חשופה, זיהם שטח נרחב וזרם לתעלת ניקוז מי גשמים המצויה לצד הכביש במקום. המשיבים נדרשו לדגום את הקרקע המזהמת ולפנותה, אך לא עשו כן. כנגד המשיבים ונהג המשאית שהתהפכה, מר' חלואני רמדאן, הוגש כתב אישום בגין עיסוק ברעלים ללא היתר, בניגוד לחוק החומרים המסוכנים, התשנ"ג-0443, זיהום מים בניגוד לחוק המים, התשי"ט-0454, אי פינוי קרקע מזהמת בניגוד לתקנות המים (מניעת זיהום מים מתכות ומזהמים אחרים), התשס"א-2011, ותקנות מניעת מפגעים (שמן משומש), התשנ"ג-0443.

פסק הדין: על המשיבה 1 הוטל קנס בסך 10,000 ₪ וחתימה על התחייבות להימנע מעבירה למשך שנתיים בסך 15,000 ₪. ואילו על המשיב 2 הוטל קנס בסך 7,500 ₪ וחתימה על התחייבות להימנע מעבירה למשך שנתיים בסך 10,000 ₪.

3. בית משפט העליון: פסק דין מיום כ"ז באייר תשל"ז (15.5.1977), שניתן בבית משפט עליון מפי כבוד השופטים - מ' שמגר, ב' שרשבסקי, מ' בן-פורת. בג"צ 114/77 הליך ושמות הצדדים: זאב שוורץ ומשה שוורץ נגד שר האוצר ו"אתא" חברה לטקסטיל בעמ'.
פרטי המקרה וכתב אישום: העותרים הם שני אחים והם מחזיקים בבעלותם את החלקות 51 ו-52 בגוש 11022 בקרית אתא. הם רכשו את החלקות בשנת 1934 והקימו עליהן שלושה מבנים שאחד מהם הוא בית-מגורים דו-קומתי לפי תכנית המתאר החלה על המקום נמצא הנכס באזור מגורים הגובל עם אזור תעשייתי, כשבין שניהם מפרידה רצועה ברוחב של 7 מ' המוגדרת כ"פס ירוק". מעבר לרצועה זו, באזור התעשייתי, נבנה בשנת 1933 בית-חרושת השייך ל"אתא, חברה לטקסטיל בע"מ" ובמשך השנים נהפך הוא למפעל הגדול ביותר בארץ לייצור אריגים, חוטים ומוצרי טקסטיל. בשנים 1955, 1956 ו-1963 התקינה אתא, בשלבים, מתקני אוורור וקירור למפעלה, ומיתקנים אלה הם הכרחיים ובלעדיהם אין אפשרות לנהל את הייצור. מערכת הקירור והאיוורור גורמים לרעש במשך כל היממה, כי מפעלה של אתא פועל ביום ובלילה ללא הפסקה. עצמת הרעש, כפי שנמדדה בדירת העותר מס' 1, עלתה על המותר לדעת המומחה הפרופ' שאודינישקי, ובשנת 1968 פנה העותר מס' 1 אל בית-משפט השלום וביקש לתת נגד אתא צו-מניעה שיאסור עליה להפעיל את המיתקנים הגורמים רעש, עד שיינקטו הצעדים המתאימים להפסקתו. בית-משפט השלום נעתר לתביעה בתאריך 19.10.1973, וערעורה של אתא נדחה – הן על-ידי בית-המשפט המחוזי והן על-ידי בית-המשפט העליון⁴⁵, כתוצאה מהתדיינות זאת נאסר על אתא להפעיל את מערכת האיוורור והקירור של מפעלה כל עוד לא תצליח לצמצם את מידת הרעש הנגרם על-ידן באופן שלא יעלה על 45 דציבל בשעות היום (בין השעות 06.00 ו-22.00) ועל 38 דציבל בשעות הלילה (בין השעות 22.00 ו-06.00).

⁴⁵ פסק-דינו של בית-המשפט העליון ניתן בתיק ע"א 44/76

פסק דין: בין היתר, היא נדרשה לשלם להם פיצויים בסך 961,000 ל"י בגין הנזקים שנגרמו להם, לטענתם, מחמת הרעש.

פסיקה:

ספרות אקדמאית:

1. חבות סביבתיות במשפט הפרטי הישראלי:⁴⁶ **מחקר מאת ד"ר אור קרסין בשיתוף**

עם ד"ר ענת נתן שפורסם במרכז למדיניות סביבתית על ידי מכון ירושלים לחקר

ישראל. במחקר זה מסבירות את מרכזיות השימוש בדיני נזיקין בהקשר לחובות הסביבתיות, לטענתן יש למנוע את השימוש בדיני נזיקין כמכשיר אפקטיבי בהטלת חבות סביבתיות ובהשלמת המשטר ודרכי האכיפה בכל הקשור לחוקי ההגנה על הסביבה, ומוסיפות שכדאי שבתי המשפט יגבירו את הנכונות שלהם להכיר בתובענות ייצוגיות בנושאים סביבתיים שונים ושהממשלה הקיימת תגרום לשיפור הכלים העומדים לרשות מערכת המשפטית והכלכלית של נזקים סביבתיים ובנוסף אפשרי להעלות את רמת המודעות לסיכון שנוצר מהנזקים השונים שאנחנו גורמים לסביבה מאשר לעלות את המודעות לעונש או לקנס הגבוה.

בס"ד

השוואה בין המשפט העברי לישראלי:

1. ריח רע וזיהום אוויר: בהשוואה למקורות שהובאו עבודה זו עלפי המשפט העברי שיטתו האיסור להקים בית קברות או בורסקי או להניח נבלות קרוב לעיר מחשש ריח רע וזיהום האוויר, במשפט הישראלי בפסק דין שנערך בבית משפט השלום בבאר שבע (05\570) עיירת נתיבות נ' ביטון שלום בהאשמה שגידל בעלי חיים שונים ונמנע מסילוק הפרשותיהם, הלכה זו שומשה כנימוק נגדו ובהכרעה אכן הנאשם נמצא אשם. ובדומה לפסק דין זה הלכה זו שומשה כנימוק גם במשפט שנערך בבית משפט השלום בתל אביב (05\3633) ציון שבו נ' משה דוגה, ובנוסף במשפט הישראלי קיימת חקיקת המשנה - תקנות אוויר נקי (התש"ע-2010).

2. זיהום מקורות מים: בהשוואה למקורות אשר הובאו בעבודה זו על פי המשפט

⁴⁶ אתר מרשתת www.jiis.org.il

העברי קיים איסור לרחוץ את הגוף במקומות שלא מיועדים לכך, או אם ידיו ורגליו מלוכלכות בטיט או בצואה משום שכך מזהם את המים, ובדומה במשפט הישראלי קיים החוק אשר גם הוא מבוא בעבודה זו "חוק שמירת הניקיון (התשמ"ד-1984)" ובנוסף בחקיקת המשנה "תקנות המים (מניעת זיהום המים) התשע"א 2011".

3. הגנת הצומח: בהשוואה למקורות אשר הובאו בעבודה זו על פי מקורות יהודיים כדוגמת המשנה שקובעת כי אין לגדל בארץ שהיא פורייה בהמות דקות שהן צאן אשר הורס את העשב והאדמה, בכדי לשמור על אדמת ארץ ישראל פורייה ומלאה בחקלאות משגשגת. ובדומה למשפט הישראלי ישנו חוק הגנת הסביבה (התשע"א 2011) ובסעיפי החוק מוגרת מטרת החוק והיא: "מטרת חוק זה היא להגן ולשמור על איכות נאותה לסביבה ולשפרה ולמנוע פגיעה בסביבה או בבריאות הציבור, באמצעות עיגון והרחבה של סמכויות הפיקוח והאכיפה של עובדי המשרד להגנת הסביבה."

4. מחזור: אמנם לא קיים חוק המחייב למחזר שאריות של חומרים שונים, אך ידוע בקרב אוכלוסיית העולם את חשיבות המחזור בכדי לשמור על איכות הסביבה בתור עיקרון אקולוגי חשוב, ובדומה למשפט בעברי שבו מוזכר במשנה שאת מכנסי הכוהנים הבלויים היו ממחזרים לשימוש בתור אבוקות לנרות ואת הדם שנשאר מהקורבנות היו מביאים לאנשי מקצוע שזקוקים לזה ולא זורקים לאשפה.

5. סייגים:

א. אך בשונה מהמשפט הישראלי, במשפט העיברי במידה ושמירת איכות הסביבה פוגעת בפרנסה בין של הרבים ובין של יחיד אזי הפרנסה גוברת⁴⁷, שלא כמו שידוע על פי פסק דין "אתא נ' שוורץ" שבו אדם בודד התלונן על רעש ממפעלי "אתא לטקסטיל בע"מ", זוכה במשפט בעשרות אלפי שקלים וגרם לסגירת המפעל בשל הרעש הפיץ בכל שעות היממה.

ב. בשונה מהמשפט הישראלי, במשפט העברי ידוע שבמידה והמפגע הסביבתי נוצר בשל ניהול שגרתי של הבית או המפעל ואין אפשרות לנהל את חיי הבית או המפעל

⁴⁷ שו"ת מהרשד"ם, חלק חו"מ, סימן תסב, ד"ה: ואת הניחא".

בלי לעשות את המפגע, אין אפשרות לכפות על אותו אדם להסיר את המפגע ("מי שעשה ארובה בגגו לצאת דרך בה עשן הבית, והעשן יוצא ורוח מצויה באה ודוחותו לתוך ביתו או חלונו של חברו וממלאתו עשן, נסתפקו בה גדולי קדמונינו בנרבונה. ומכל מקום נטו לומר שכל היוצא מזה, אין בידו למחות ולכפותו לסתום ארובתו. שאם לא כן, מה תקנתו של זה?"⁴⁸) שכן במשפט הישראלי קיים החוק " למניעת מפגעים סביבתיים (תשנ"ב-1992). בחוק זה לא מוזכרת אפשרות להשאיר את המפגע המזיק בגלל שהוא הרגל, אדרבה מוזכר בסעיף 9 לחוק לגבי מפגע חוזר : " (ג). בתובענה על מפגע סביבתי חוזר רשאי בית המשפט לחייב את גורם המפגע לפצות את התובע על נזקים שנגרמו לו עקב המפגע הסביבתי החוזר ."

בס"ד

לסיכום העבודה:

בתחילת העבודה, במבוא שאלתי מספר שאלות שהמרכזית ביניהם הייתה- 1. איזו מבין הגישות המובאות בעבודה זו (אתנוצנטרית, ביוצנטרית ותיאוצנטרית) הינה הרווחת ביותר כיום וכיצד הינה באה לידי ביטוי בפועל, ובהשוואה בין המשפט העברי לישראלי?

המשפט הישראלי נוכחתי לגלות שכיום ישנם מספר רשויות או גורמי שלטון ואכיפה הקשורים באיכות הסביבה- אקולוגיה, ושכולם אוחזים בגישה השניה שהצגתי שהיא ביוצנטרית- שקיים שיוון בין בני האדם והחי בסביבה מבחינת זכויות וחובות, ובהמון מקרים שהובאו בעבודה זו הצדק הוטה לצד הגנת הסביבה ולא לטובת האדם ועל כן אני סוברת שרשויות השלטון במדינת ישראל כיום יותר משבעבר דבקים בגישה

⁴⁸ בית הבחירה, בבא בתרא כג, א.

ובמשפט העברי נוכחתי לגלות שישנם מספר דעות די סותרות אך שלבסוף מובילות כולן לגישה התיאוצנטרית שהאל הוא זה שמייחד את כל הבריאה ויש לתת לכל אחד את הזכויות שלו אך טובת האדם לא באה לפני טובת האזרח, על האדם לשמור על הסביבה רק בשביל אלוהיו, שכן לא יכולתי להגיד שבהכרח הצדק מוטה לצד אחד בלבד, אלה לכמה צדדים בכל פעם. ועל כן אני גורסת שקיים שוני בגישה המחשבתית כלפי ביצוע חובת השמירה על הסביבה בין המשפט הישראלי לעברי.

ובקשר לשתי השאלות השניות נוכחתי לגלות התשובה אליהן היא משותפת, להלן השאלות: 2. כיצד להימנע ממפגעים סביבתיים בצורה המועילה ביותר? 3. כיצד נוכל לקיים את החובות הצדקניות כלפי האדם מבלי לפגוע בחובות השמירה על איכות הסביבה?

ברוב המקרים שחקרתי עליהם גיליתי שלחובה האנושית כלפי הסביבה יש חשיבות גבוה יותר מאשר לחובה של הסביבה כלפי האנושות מכיון שהרוב המוחלט סוברים שהאדם הינו יצור מוסרי ומשכיל יותר בשל יכולתו להביע דעתו ולקיים בחירותיו לעצמו ואין יצור אחר השולט עליו בטבעו, ולכן על האדם לתת יותר מעצמו ולהורי יותר מכבודו וטובותיו בכדי לקיים את החובה הצדקנית שלו כלפי הסביבה בצורה

נספחים:

1. סכומי היטל הטמנה לפי סוגי פסולת ולפי סוגי אתרים לסילוק פסולת:

טור ג'-סכום היטל ההטמנה בשקלים לטון.					טור ב' סוג אתר	טור א' סוג פסולת
2011	2010	2009	2008	2007	לסילוק פסולת	סוג פסולת
50	40	30	20	10	אתר לסילוק פסולת מעורבת	פסולת מעורבת
4-10	3.20	2.40	1.60	0.80	אתר לסילוק פסולת יבשה	פסולת יבשה

2. סוגי מזהמים:

טור א'	המזהם	טור ב'	ריכוז ממוצע מרבי במק"ג.	פרק זמן נתון.	מס' סידורי
1.	אוזון Ozone	50	100	8 שעות	
2.	גופרית דו-חומצית S oxide	2SO	500 20	עשר דקות יממה	
3.	1,2 דיכלורואתאן thane 2,1	HC4C	1.14 0.38	יממה שנה	
4.	דיכלורומתאן (מתילן כלוריד) DichloroMethane (MethyleneChloride)	CH2Cl2	450 450	יממה שנה	

בס"ד

2. תוספת לסוגי תקנות:

טור א'	טור ב'
סוג קו צנרת	משך הקיום בשנים
אסבסט-צמנט	30
בטון	30
פלדה	10 עד 15
P.V.C.	20 עד 25
פוליאתיילן (סוגים שונים)	35 עד 40
פוליאסטר משוריין (GRP)	25 עד 30

בס"ד

ביבליוגרפיה:

חקיקה:

הצעות חוק:

1. הצעת חוק שמירת הסביבה החופית תיקון(מפרץ אילת), (התשס"ז-2007) עמ' 15 לעבודה)

2. הצעת חוק הגנת הסביבה (המזהם משלם) דרכי ענישה (תיקוני חקיקה) התשס"ז-2007. (עמ' 17 לעבודה).

3. הצעת חוק מקורות אנרגיה (תיקון) הגנת הסביבה – שימוש מושכל במשאבי הטבע – התייעלות אנרגטית, (התשע"א-2010) (עמ' 15 לעבודה)
חוקים:

1. חוק שמירת הנקיון, התשמ"ד-1984. (עמ' 18 לעבודה).

2. חוק למניעת מפגעים סביבתיים תשנ"ב – 1992. (עמ' 18 לעבודה).

3. חוק שמירת הסביבה החופית, התשס"ד-2004 (עמ' 15 לעבודה)

4. החוק להגנת הסביבה תשע"א-2011. (עמ' 19 לעבודה).

חקיקת משנה:

5. תקנות אוויר נקי (היתרי פליטה) התש"ע-2010. (עמ' 19 לעבודה).

6. תקנות המים (מניעת זיהום המים) התשע"א 2011. (עמ' 20 לעבודה).

פסיקה:

בית משפט השלום:

1. ת"פ 04-20-0233 מדינת ישראל נ' רפת חפר אגודה שיתופית חקלאית בע"מ, אייל ישראלי ומריו גינת. (עמ' 20 לעבודה).

בית משפט מחוזי:

2. ע"פ 03-00-00843 המשרד להגנת הסביבה נ' אסתרוגו מחזור מתכות בע"מ וחיים אסתרוגו. (עמ' 20 לעבודה).

בית משפט עליון:

3. בג"צ 114/77 זאב שוורץ ומשה שוורץ נגד שר האוצר ו"אתא" חברה לטקסטיל בעמ'. (עמ' 21 לעבודה).

ספרות מחקר וספרים:

1. ספר "פרקים באקולוגיה", האוניברסיטה העברית, (2007) (עמ' 5 לעבודה).

2. מחקר מאת ד"ר אור קרסין בשיתוף עם ד"ר ענת נתן שפורסם במרכז למדיניות סביבתית על ידי מכון ירושלים לחקר ישראל. (עמ' 22 לעבודה).

משפט עברי:

ספרות הפסיקה:

1. בראשית, פרק א', כח-כט. (עמ' 7 לעבודה).

2. תהילים, פרק ח', ו-ט. (עמ' 7 לעבודה).

3. קהלת פרק ז', יג. (עמ' 7 לעבודה).

4. קהלת רבתי פרק ז', כח. (עמ' 7 לעבודה).

5. איוב, פרק לח', כו-כח. (עמ' 8 לעבודה).
6. בראשית, פרק ב', טו. (עמ' 8 לעבודה).
7. ויקרא, פרק יט', יח. (עמ' 9 לעבודה).
8. דברים פרק כג, יג-יד. (עמ' 9 לעבודה).
9. מצווה תקכט', ספר החינוך (לקט מצוות) (עמ' 9 לעבודה).
10. דברים, פרק כ', יט. (עמ' 9 לעבודה).
11. פסחים נ', ב. (עמ' 10 לעבודה).
12. משנה בבא בתרא ב, ז (עמ' 10 לעבודה).
13. משנה יומא, ו (עמ' 11 לעבודה).
14. משנה סוכה ה, ג. (עמ' 11 לעבודה).
15. תלמוד בבלי בבא קמא, צ"א, ע"ב (עמ' 11 לעבודה).
16. תלמוד בבלי בבא קמא, צ"ב, ע"א (עמ' 11 לעבודה).
17. תלמוד בבלי, בבא קמא כ"ג ע"ב (עמ' 11 לעבודה).
18. מורה נבוכים ג, יג' (עמ' 12 לעבודה).
19. איש צדיק היה- מסכת חיון של רבי אריה לוויין, ירושלים תשל"ג, עמ' 74 (עמ' 12).
20. תומר דבורה, פרק שלישי (עמ' 12 לעבודה).
21. רמב"ם שכנים י, ד (עמ' 13 לעבודה).
22. רמב"ם שכנים ו, יב (עמ' 13 לעבודה).
23. ספר החינוך (שעוואל) התקס"ו (עמ' 13 לעבודה).
24. נמצא במשנה בבא קמא, ע"ט (עמ' 13 לעבודה).
25. רש"י ערכין לג, ב ד"ה ולא מגרש וד"ה מגרש אין (עמ' 14 לעבודה).

ספרות השו"ת:

1. שו"ת חיים שאל א, כ"ג (עמ' 14 לעבודה).
2. שאילת יעב"ץ, א, ע"ו (עמ' 14 לעבודה).

